

ofte op imod 150 Dage om Aaret. Mange Steder paahvilede der dem desuden meget andet Arbejde. Man træffer i Fæstebrevene Bestemmelser som disse, at Fæsteren skulde skære og levere til Hjemkørsel et opgivet Antal Læs Tørv, opsætte indtil 100 Favne Hegn, levere et vist Antal Æg eller Kyllinger, lade Hustruen spinde et vist Kvantum Hør osv. Han maatte forpligtige sig til at vedligeholde Huset, og undertiden findes i Fæstebrevene Tilføjelser om, at han skulde gøre visse forud bestemte Reparationer eller Tilbygninger paa Huset. Naar man saa tilmed betænker, at han foruden Arbejdet paa Herregaarden gerne maatte gøre nogle Dages Arbejde hos en Gaardmand for at faa Lov til at bruge dennes Heste og Redskaber under Tilberedningen af Huslodden, og at der paahvilede ham Pligter mod det offentlige, Vejarbejde, Haandlangerarbejde ved Skolers og Kirkers Reparation osv., maa man sikkert indrømme, at det var en lidet misundelsesværdig Stilling at være Husmand paa de Tider. Behandlingen under Hoveriarbejdet var mange Steder endnu mere ublid. Godsejernes Ret til at øve Hustugt mod Gaardfæstere og deres Hustruer under Arbejdet paa Herregaarden var bortfaldet 1791, da »saadan Straf vilde stride mod den Agtelse, der tilkom dem«, men Husfæsterne vedblev at være Hustugten undergivet, endskønt Frederik d. 6. 1831 i en Skrivelse til Rentekammeret havde fordret en Lovbestemmelse derom. »Selv ved Armeen«, skriver han, »vaager jeg over, at vilkaarlig Straf ikke finder Sted, langt mindre kunde jeg tilstede, at Husmændene, som vender hjem fra Kongens Tjeneste, skulde underkastes Jorddrottens Kæp eller Svøbe.« Der var dog ingen saadan Lovbestemmelse kommet, og Godsejerne var i Stænderforsamlingen meget ivrige for at beholde Retten til Hustugt. Det tjener Gaardmændene i Stænderforsamlingen til megen Ære, at de Gang paa Gang slog til Lyd for en Forbedring af Husmændenes Kaar ved Hjælp af Lovgivningen, og at de ikke blev trætte, før de havde opnaaet, at Regeringsmagten rettede paa disse Forhold, saa vidt den var i Stand dertil.

Baade 1835 og 1838 havde Sognefoged *F r e d e r i k J ø r g e n s e n* fremdraget Forholdet i Roskilde Stænder-sal, men Godsejerne fik begge Gange hurtigt Sagen afvist. Det samme var Tilfældet 1840, da Proprietær *H a n s e n*, Marsvinslund, rejste Sagen. Godsejerne fik da kraftig Støtte af *A. S. Ørsted*, der som altid var bekymret for Ejendomsretten.

Imidlertid virkede Husmand *P e d e r H a n s e n* utrættelig for at vække Interesse for Husmændene trods allehaande Forfølgelser fra Regeringens og Godsejernes Side. Blandt dem, han vandt for Sagen, var ogsaa Præsidenten for Østifternes Stænderforsamling, Professor *H. N. C l a u s e n*. Da Bønderne derfor kom igen med Sagen 1842, lykkedes det ikke Godsejerne at faa den afvist. Bønderne mødte denne Gang med et positivt Forslag. 6 af dem, hvoriblandt *Chr. Petersen*, indbragte et Andragende om, at der gennem Amts- og Sogneraad maatte indhentes Oplysning om Husmandsstandens Kaar. Andragendet lød saaledes:

»Vi undertegnede deputerede af Bondestanden er kommet overens om i Forening at opfordre Stænderne om at tage Husmandsklassens Kaar og Midler til sammes Forbedring under Overvejelse. Denne Sag, der angaar saa mange Tusinders Ve og Vel, har alt tidligere været forelagt Stænderne, men har ikke her nydt nogen Fremgang. Vi tror, at man vilde fejle meget, hvis man søgte Grunden hertil i, at denne talrige og betrængte Klasse ikke har nogen deputeret af sin egen Midte i denne Sal, eller hvis man derfor vilde udlede, at Stænderne ikke skulde have Hjerte for den ringe og menige Mands Vel; vi holder os overbevist om, at det beklagelige Udfald, alle Andragender herom hidtil har haft, ene hidrører fra de store Vanskeligheder, som vi villigt indrømmer hermed er forbundet.

Imidlertid forekommer det os, at disse Vanskeligheder endmere maa gøre det til Pligt for Stænderne at tage Sagen under den omhyggeligste Overvejelse, for at de

mange forvirrede og overdrevne Ønsker, som Nøden fører af sig, kan gives et bestemt og beskedent Maal, om hvis Opfyldelse der kunde være grundet Haab. Og ligesom vi kan vidne, og mange med os, at det rundt omkring i Landet har gjort et saare ugunstigt Indtryk, at Stænderne tidligere har afvist alle de Petitioner, der gik ud paa Forbedring af Husmandsklassens Kaar, saaledes tror vi, at det omvendt vilde bidrage meget til at berolige Gemytterne og til atter at vende Hjerterne til Stænderinstitutionen, naar det erfares, at Stænderne har nedsat en Comite til at undersøge Sagen og derom vil indgaa med en Petition til vor allernaadigste Konge.

Hvordan det end gaar, og hvad der end gøres, vil det vel aldrig blive andet, end at den ringeste Klasse i Samfundet kommer til at henslide Livet paa ublide Kaar. Men uagtet vi helt vel indser dette, paastaar vi dog, at Husmændenes Forfatning, om end ikke overalt, saa dog paa mangfoldige Steder i Landet, er langt sørgeligere end enten nødvendigt eller forsvarligt. Vi vil derfor ikke anklage noget Menneske, men ligesom vi med Glæde erkender, at der iblandt Godsejerne gives mange, som tager sig af deres undergivne med den kærlige Velvillie, som vi dog tror i en tidligere Tidsperiode var almindeligere end nu, saaledes kan vi godt begribe, at Ejendommens højere Pris kan nødsage mangan en Mand til at bruge yderligere Midler for at bringe det mest mulige ud af sin Ejendom. Ogsaa er det klart, at jo mere Gaardmandshoveriet gaar af Brug, desto haardere maa Trykket falde tilbage paa Husmandsklassen, og at jo længere den landlige Industri staar tilbage, desto vanskeligere bliver det for en Familie at leve af tvende Hænders Arbejde. Men vist og sandt bliver det ligefuldt, at naar man ser en Husmand ved Stjerneskin gaa stundom en lang og besværlig Vej for med egne Redskaber og paa egen, som oftest helt usle Kost at arbejde hele den udslagne Dag sammen med kraftige og velnærede Tjenestefolk og først længe efter Solens Nedgang efter sit møjsommelige Dagværk at vende tilbage til sit kummerlige Hjem, naar vi

ser dette at gentage sig hele Aaret rundt, een, ja stundom to Gange hver Uge, foruden Ekstraarbejde, netop paa den Tid, hvor der er mest at fortjene — naar vi ved, at alt dette Arbejde, foruden andre Ydelser i Penge og Produkter, er Vederlaget for et ofte kun meget ringe Hus med en Jordstrimmel, til hvis rigtige Dyrkning der hverken levnes ham Tid eller Kraft, naar vi endelig ser Manden, efter at hans Arbejdsfærdighed er opslidt, længe før dette efter Naturens Orden burde være Tilfældet, med sin hele Familie vandre over paa Kommunens Fattigvæsen for at give Plads for en anden, der gaar samme Skæbne i Møde, da maa det vistnok indrømmes af enhver god Kristen og Fædrelandets Ven, at der er god Anledning til at opkaste det Spørgsmaal, om herved intet er at gøre. Vel passer det Billede, vi her har givet, langtfra overalt, men ingen skal dog kunne nægte, at det er taget ud af Livet, og at der paa sine Steder kunde tilføjes endnu mangt et sørgeligt Træk, saasom personlig Revselse og anden haard Behandling. Og selv der, hvor Husmandens Kaar er mindre strenge, end vi her har nævnt, skal dog ingen kunne nægte, at han i Reglen har liden Glæde af at leve paa Guds grønne Jord og i vort velsignede Fædreland. Skønt vi derfor indser, at ganske kan denne Ulykke aldrig hæves, og skønt vi villigen indrømmer, at meget her maa overlades til en stigende Oplysning og et kristeligt Sindelags langsomme, men sikre Virkninger, saa er der dog mellem den hele Bondestand, som hvis naturlige Talsmænd vi her betragter os, kun een Mening om, at det er Stændernes og Regeringens Pligt at skænke det Spørgsmaal den samvittighedsfuldste Drøftelse, hvad der fra det offentliges Side herved kunde være at gøre.

Hvad der er at gøre, er saa vanskelig en Sag, at vi ikke vover at fremkomme med noget bestemt Forslag derom, men maa overlade det til dem, der med lige saa varme Følelser for de betrængtes Vel som den, vi nærer, forener bedre Indsigt i, hvad der under disse Omstændigheder kan være billigt og retfærdigt. Kun i Forbigaaende maa vi bemærke, at naar man stadig raaber paa, at det

er frivillige Kontrakter, indgaaet af myndige Mænd, hvorved alle disse Byrder er paalagt Husmændene, da glemmer man aabenbart, at af Contrahenterne den ene i Reglen er en forfaren og dannet Mand, den anden som oftest en svag, uvidende Stakkel, da glemmer man, at den stigende Folkemængde frembyder en saa stor Vanskelighed ved at tilfredsstille den naturlige Trang til eget Hjem, at dette Misforhold nødvendigvis maa udøve en moralsk Tvang, som betager denne saakaldte Frivillighed det meste af sin Natur, da glemmer man endeligen, at de fleste af vore Landboforhold ikke er frivillige, men lovbundne, og at den Frivillighed, som netop i dette Stykke skal finde Sted, uden al den anden Frihed, som kunde bøde paa dens Mangler, bliver til største Fordærv for den svage og umyndige Husmandsklasse.

Om det derfor ikke var muligt, siden det dog i Reglen er Bondejord, her at gøre Livsfæste til Pligt, ligesom det er sket med Hensyn til Bonden, om det ikke skulde være gørligt, at Naturalhoveriet blev afskaffet, saaledes at Husmandens Vederlag kom til at bestaa i Indfæstning og Landgilde i Penge, eller i alt Fald det corporlige Arbejde blev indskrænket til en vis rimelig Størrelse, der ikke kunde overskrides, og i hvis Udførelse Husmanden sikredes mod al Overlast og Mishandling, disse og lignende Spørgsmaal maa vi overlade til mere kyndiges Dom. Men at Sagen nøje bør drøftes, og at dette er noget, som hele Bondestanden venter og fordrer af Stænderforsamlingen, er sikkert.«

Andragendet, der sluttede med at udtale Ønsket om, at Stænderforsamlingen vilde anmode Regeringen om at lade de kommunale Raad udtale sig om Sagen for derefter at forelægge et Lovforslag derom, blev trods sin yderst forsigtige Form modtaget med den sædvanlige Uvillie fra Godsejernes Side. De fremførte Grunde var de samme som tidligere. Ejendomsretten og Frivilligheden maatte paa ingen Maade krænkes; desuden var Fremstillingen af Husmændenes usle Stilling meget overdreven, mente de, »mere poetisk end sandfærdig«.

God Hjælp fik Bønderne af H. N. Clausen, Drewsen og Provst Plesner. Chr. Petersen var Bøndernes Ordfører og røgtede Hvervet dygtigt. Ugedagene burde afskaffes, men indtil dette kunde ske, maatte Dagenes Antal og Arbejdstiden indskrænkes. Naar Godsejerne fremsatte den Paastand, at de to Parter stod over for hinanden som frie Mænd, vidste enhver, hvad det betød med den Frihed. Det hændte ofte, at den frie Contrahent, Husmanden, blev tvunget til at gaa ind paa vilkaarlige Forandringer i Contracten eller forlade Hus og Hjem. Husmændene stod lige saa højt i moralsk Henseende som Landets øvrige Borgere.

Den livlige Diskussion endte dog med, at Forsamlingen vedtog at andrage Regeringen om at lade fremskaffe Oplysninger om Tilstanden gennem Amts- og Sogneforstanderskab. Denne Anmodning blev taget til Følge, og 1846 forelaa disse Oplysninger for Stænderne. Noget virkeligt Billede af Husmandsstandens Kaar fik man dog ikke derved. I de fleste Raad havde Godsejerne Magten, og skulde man tro Indberetningerne, var Husmændenes Stilling ikke særlig daarlig. Flere af Amtsraadene udtalte, at naar en Del af Husmændene var daarligt stillede, var Grundene, at de for tidligt indgik Ægteskab, og at de ikke var flittige og sparsommelige nok. Roskilde Amtsråd udtalte ikke selv nogen Mening om Spørgsmaalet; det nøjedes med at indberette, at 10 af Sogneraadene havde erklæret Forholdet for godt, 4 for at være ringe.

Chr. Petersen blev Medlem af det nedsatte Udvalg og dannede sammen med den liberale Birkedommer, Kancelliraad Haastруп Mindretallet mod Godsejerne. Det var ikke stort, de fik Godsejerne til at gaa med til. Chr. Petersen, der i 1844 saa ivrigt havde holdt paa, at alt Pligtarbejde burde afskaffes, gik med til at indstille, at saadant Arbejde kunde vedblive, dog maatte Dagenes Antal ikke overstige 64. Da de andre Bonderepræsentanter ved Sognefoged P. Jørgensen stærkt bebrejdede ham, at han var gaaet med til denne Indstilling, forsvarede han sig med, at Godsejerne ikke var at formaa

til at gaa videre, og han havde bøjet sig for overhovedet at faa noget ud af Sagen. Men hans Anskuelse var de samme som tidligere, hvilket forøvrigt ogsaa tydeligt fremgik af den paafølgende Forhandling. Under denne udtalte han, at det ene rigtige vilde være, at al Afgift blev betalt i Penge eller Korn. Kunde Godsejerne saa ikke faa deres store Gaarde dyrket, hvad en af dem havde ytret Tvivl om, maatte man dele dem.

Afstemningen blev meget heldig for Bønderne. Fler-tallet, hvoriblandt Chr. Petersen var, stemte for at an-drage Regeringen om, at alle Leje- og Fæsteafgifter for Brugen af Huse og Jord skulde fastsættes i Penge, og Frugten af Bøndernes og deres Venners ihærdige Arbejde for Husmændene blev Loven af 1848 om Afløsningen af Husmændenes Pligtarbejde.

— — — —

I Takadressen til Christian Petersen omtaltes ogsaa hans Modstand mod Stænderkomiteer. Allerede 1838 havde Stænderforsamlingen i Roskilde med 42 St. mod 25 vedtaget et Andragende, forelagt af Professor Algren Ussing, om, at de kongerigske Stænderfor-samlinger skulde forenes, og at der skulde skabes en For-bindelse mellem denne ny Forsamling og den slesvigske Stænderforsamling, samt at Valgretten og Valgbarheden skulde udvides. Dette Andragende kom dog ikke længere end til Stænderne, da Kommissarius i Slutningsmødet op-lyste, at Kongen ikke vilde forandre Stænderinstitutionen. Efter Tronskiftet vedtoges Forslaget igen uforandret i begge Forsamlinger, men ogsaa Kristian den Ottende nægtede at gaa ind paa det. Derimod foreslog Regeringen 1842, at der skulde indføres Stænderkomiteer med lige mange Medlemmer fra alle fire Forsamlinger. Disse Ko-miteer skulde da danne et Bindeled mellem Landsdelene og afgive Betænkning om fælles Anliggender og særdeles vigtige Anliggender vedrørende en enkelt Landsdel. Bøn-derne og deres nærmeste Venner var stærkt imod dette Forslag, da de mente, at saadanne Komiteer let kunde bi-

drage til at svække i Stedet for at styrke Stænderne, der kunde komme til at afgive de vigtigste Sager.

I Roskilde talte navnlig Balthazar Christensen, Brændevinsbrænder Sidenius og Chr. Petersen mod Forslaget.

Chr. Petersen omtalte en Ytring af Kommissarius om, at Bønderne i Viborg Stænderforsamling havde været imod Komiteerne alene af den Grund, at de nærede Frygt for, at der ikke kom Folk af deres egen Midte i dem. Det var ikke Bevæggrunden for Bønderne i Roskilde til at være imod dem, for de vilde gerne indrømme, at der meget vel kunde findes Mænd uden for Bondestanden, der kunde være dygtigere Talsmænd for denne Stand end Bønderne selv. Grunden var alene den, at de mente, at en fri Forfatning vilde være den bedste for Landet, og at Oprettelsen af den foreslaede nye Indstitution vilde virke hæmmende for Indførelsen af en saadan.

I denne vigtige Sag stod de Liberale, ja selv Drewsen imod Bønderne, og Regeringens Forslag samlede 47 St. mod 14. Imidlertid blev der dog ikke noget af Komiteerne, da ingen af de andre Stænderforsamlinger var stemt for Sagen.

— — — —

Christian Petersen var selvfølgelig ogsaa med i Kampen for almindelig Værnepligt. Om dette baade for Bondestanden og for Landet i sin Helhed saa vigtige Spørgsmaal udtalte han sig flere Gange varmt og djærvt. 1842 sluttede han en Tale om almindelig Værnepligt med de Ord, at det ikke alene var som Bonde, han maatte fordrø, at ogsaa andre burde være med til at forsvare Landet, men ogsaa fordi han som Danmarks Søn kun i denne Forsvarsordning saa Frelse mod væbnet Vold, som uforudset kunde bryde ind over Landets Grænser.

Imod den Skik, man havde den Gang, og forøvrigt jo mange Steder endnu i en lang Aarrække, at gaa op til Præsten i Kirken med Offeret, udtalte han sig bestemt. »Det er ikke tiltalende«, sagde han, »at lade Mønten klinge paa Alteret under Kirkesang, medens Offergæsterne gaar i lange Rækker op ad Gulvet, hilsende,

snakkende og mønstrende hinandens Paaklædning. Det er navnlig under Altergangen meget stødende at se Præsten med Kalken i Haanden, medens Pengene klirrer paa Alteret.« Han vilde derfor have fastsat et bestemt Offer for enhver Beboer i Sognet.

Ved disse Udtalelser saa vel som ved adskillige andre, saaledes om Landevejsbommenes Nedlæggelse, om at lade Lærerne have Sæde i Skolefondens Bestyrelse o. fl. a., viste han, at han kunde tænke selvstændigt, og at han turde fremsætte Anskuelser, der endnu ikke var almindelige i Befolkningen.

— — — —

Endnu er at nævne hans varme Interesse for den sønderjydske Sag.

Da der paa Jochim Frederik Schouws Initiativ 1843 blev stiftet en Forening i Kongeriget med den Opgave at virke for det danske Sprogs Bevarelse i Sønderjylland, fremkaldt ved den kongelige Afgørelse om Talesproget i den sønderjydske Stænderforsamling, blev Christian Petersen straks Medlem af denne Forening. Samme Aar var de sønderjydske Førere, Hans Nissen, Laurids Skau og Nis Steffensen, i Audiens hos Kongen for at fremsætte deres Meninger og Ønsker. Efter Audiensen blev de af Drewsen, Balthazar Christensen og Chr. Petersen indbudt til en Fest, der afholdtes i Ballerup (4. Novbr. 1843), og hvortil der var mødt c. 250 Landboere. Drewsen holdt Hovedtalen for Sønderjylland og de 3 Mænd, B. Christensen talte for Hiorth-Lorenzen og Chr. Petersen for den sønderjydske Bonde. Senere talte han for »den danske Bondestands utrættelige og uforfærdede Talsmand, Kammerraad Drewsen«.

Chr. Petersen var ogsaa en af de 20 Mænd (J. E. Larsen, Schouw, H. N. Clausen, L. N. Hvidt, P. A. Tutein, H. Estrup, Ole Kirk o. fl. — Ole Kirk som Repræsentant for de jyske Bønder, Chr. Petersen for Øerne), der 1844 henvendte sig til Stænderne for at formaa dem til »at forestille Kongen den paatrængende Nødvendighed af, at saadanne Foranstaltninger træffes med Hensyn til Hertug-

dømmet Slesvig, at den danske Nationalitet i Hertugdømmet kan erholde den Betyggelse, som den nu aldeles savner, navnlig ved Haandhævelse af det danske Sprogs frie Brug i alle offentlige Forhold, ved Stiftelser af danske Undervisningsanstalter og ved Omdannelse af de højere Regerings- og Retsautoriteter«.

Begge de kongerigske Stænderforsamlinger vedtog Forslaget, den roskildske enstemmigt; — Kristian den Ottende svarede som bekendt med at udtale sin Misbilligelse af, at Stænderne indlod sig paa indre Foranstaltninger i en Landsdel, der laa uden for deres Virkekreds.

Christian Petersen blev Medlem af Roskilde Amtsraad allerede ved første Valg 1842 og havde Sæde deri, lige til Svagelighed tvang ham til at ophøre med Virksomheden der 1862, Aaret før han døde. Det ses af Raadets Forhandlingsprotokol, at han baade var et flittigt Medlem og en Mand, hvis Mening havde stor Vægt.

Han var Tiendekommissær fra 1842 og Landvæsenskommissær fra 1847.

»Fædrelandet«, der 1846 var med til at slaa Haanden af ham som stænderdeputeret, udtalte sig nogle Aar før, paa det Tidspunkt, da Vælgerne i 9. Kreds var i Færd med at samle Underskrifter paa den tidligere omtalte Takadresse, saaledes om Petersens Virksomhed i det hele:

»Hr. Petersen er uden Tvivl en af de værdigste deputerede, der endnu er udgaaet fra den sjællandske Bondestands Midte, og hans Virksomhed for denne Stand indskrænker sig derfor heller ikke til Stændersalen, men turde være endnu mere baade anstrengende og frugtbringende i de engere Forhold, hvor han, som Sognefoged, Lægdsmand, Tiendekommissær og Amtsraadsmedlem, ikke skyr alle de Ofre, som disse Stillinger nødvendigvis medfører for en Mand, saa energisk og uafhængig som han.«

Til alle disse Hverv kom desuden Formandsstillingen i Roskilde Amts Landkommunalforening, som han 1843 var med at stifte.

Han havde altsaa offentlig Arbejde nok at vie sine Kræfter til, ogsaa efter at hans Stændertid var endt, men Arbejdet der hørte til hans kæreste, og hans Fald som stænderdeputeret var ham en Sorg og Krænkelser.

— — — — —
1856 solgte Christian Petersen Karlslundegaard og flyttede til Roskilde, hvor han havde købt Ejendommen »Rughavevænget«.

1861 blev han Ridder af Dannebrog. D. 13. Decbr. 1863 endtes hans rastløse Liv.
